

Література

1. Ананьев Б. Г. О проблемах современного человекознания / Б. Г. Ананьев. — М. : Просвещение, 1977. — 354 с.
2. Блауберг И. В. Проблема целостности и системный подход / И. В. Блауберг. — М. : 1997. — 448 с.
3. Большой психологический словарь / [под ред. Б. Г. Мещерякова, В. П. Зинченко], 3 - е изд., — 2002. — 637 с.
4. Выготский Л. С. Психология искусства. Издание 2-е.: Общая редакция В. С. Иванова. / Л. С. Выготский. — М. : Искусство, 1969. — 576 с.
5. Козлов В. В. Психотехнологии измененных состояний сознания. Личностный рост. Методы и техники. / В. В. Козлов. — М. : 2001. — 384 с.
6. Кузин В. С. Психология. / В. С. Кузин. — М.: Высшая школа. — 1982. — 256 с.
7. Марцинковская Г. Д. 100 выдающихся психологов мира. / Г. Д. Марцинковская, М. Г. Ярошевский. — М.: Издательство «Институт практической психологии», Воронеж: НПО «МОДЭК», 1996. — 320 с.
8. Психологічна енциклопедія / Автор упорядник О. М. Степанов. — К. : «Академвидав», 2006. — 424 с.
9. Семиченко В. А. Концепция целостности и ее реализация в профессиональной подготовке будущих учителей. / В. А. Семиченко. — Дисс. докт. психол. наук. — К. : 1992.
10. Смирнов С. Д. Мир образов и образ мира / С. Д. Смирнов. // Вестник МГУ. Психология. — №2, 1981.
11. Фрейд З. Психология бессознательного. / З. Фрейд. — М. : 1989. — 197 с.
12. Фрейд З. Психология бессознательного : [сб. произведений] [сверка текста с подл. Е. Е. Соколовой]. — М. : Просвещение, 1990. — 448 с.
13. Юнг К. Г. Архетип и символ. / Сост. И вступ.ст. А. М. Руткевича. — М. : Ренессанс, 1991. — 304 с.
14. Ямницький В. М. Розвиток життєтворчої активності особистості : теорія та експеримент / В. М. Ямницький. Монографія. — Одеса : ПНЦ АПН України — СВД Черкасов М. П., 2006 — 362 с.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ САМОРОЗВИТКУ ЕКОНОМІСТІВ-БАКАЛАВРІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ: ПОЗААУДИТОРНА НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 378.937
Мушинська Н. С.

У статті досліджується проблема формування компетентності саморозвитку майбутніх економістів у позааудиторній навчально-виховній діяльності. Уракуреці цієї педагогічної умови представлені засоби активізації позитивної мотивації та професійно важливих якостей економістів-бакалаврів в позааудиторний час.

Ключові слова: компетентність саморозвитку, педагогічні умови, позааудиторна навчально-виховна діяльність

В статье исследуется проблема формирования компетентности саморазвития будущих экономистов во внеаудиторной учебно-воспитательной деятельности. В ракурсе этого педагогического условия представлены способы активизации позитивной мотивации и профессионально важных качеств экономистов-бакалавров во внеаудиторное время.

Ключевые слова: компетентность саморазвития, педагогические условия, внеаудиторная учебно-воспитательная деятельность.

In the given article the problem of formation of self-development competency of future economists in the out-of-class teaching and educational activity is under consideration. From the perspective of this pedagogical condition the means of positive motivation and important professional qualities activation in out-of-class teaching hours are presented.

Key words: self-development competency, pedagogical conditions, out-of-class teaching and educational activity.

Актуальною проблемою оптимізації сучасної професійної педагогіки є забезпечення умов для активного розвитку та саморозвитку особистості протягом життя. В умовах модернізації вищої школи необхідно забезпечити формування у майбутніх фахівців здатності до саморозвитку, самовдосконалення та самореалізації, про що зазначається в Законах України «Про освіту», Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті. Ця проблема пов'язана з такими пріоритетними науково-практичними завданнями, як виховання у майбутніх фахівців прагнення до варіювання своєї діяльності, орієнтації на максимально повне виявлення своїх індивідуальних можливостей у професійній сфері, збагачення професійно-інформаційного середовища, активізації прагнень студентів до самореалізації, творчого самовиявлення, формування у них наукового світогляду, рефлексивних умінь, критичного мислення.

Аналіз наукових джерел [1-8] засвідчив, що різні аспекти досліджуваного питання розглядалися в наукових працях І. Беха, А. Богуш, В. Давидова, Д. Ельконіна, І. Зязюна, В. Кременя, О. Савченко, В. Сухомлинського (розкриття методологічної бази розвитку й саморозвитку особистості), О. Локшиної, О. Овчарук, О. Пошетун (висвітлення компетентнісного підходу), О. Білої, Н. Кічук, Я. Кічука, М. Князян (виявлення сутності й структури компетентності саморозвитку майбутніх фахівців).

Втім, проблема формування компетентності саморозвитку майбутніх економістів-бакалаврів залишається поза уваги науковців. Це й визначило мету статті: розкрити педагогічні засоби формування компетентності саморозвитку майбутніх економістів у позааудиторній навчально-виховній діяльності студентів.

Позааудиторна навчально-виховна діяльність володіє значним потенціалом щодо формування компетентності саморозвитку майбутніх економістів. У цій діяльності є можливим не лише актуалізувати накопичені фахово-оріє-

нтовані знання, але й створювати умови для виявлення пізнавальної мотивації, що пов'язана з безпосереднім навчальним процесом, та мотивації саморозвитку, самовдосконалення, самоздійснення. Щодо останнього слід наголосити, що в позааудиторній роботі є можливість закладати основи усвідомлення свого саморозвитку як життєвого шляху, як засобу реалізації власного призначення, вираження творчої сутності, екзистенціальної унікальності.

Задля найповнішого використання всіх навчально-виховних можливостей позааудиторної роботи є доцільним класифікувати провідні напрями організації цієї роботи та відповідні їм види. Серед напрямів пріоритетного значення набувають ті, котрі актуалізують вміння розробляти власні дослідження (наприклад, в центрі яких – висловлювання видатних науковців), організувати творчі вечори, дебати, зустрічі, науково-практичні конференції. Особливо важливим видається підготовка студентів до систематичного самоаналізу й самооцінки набутих результатів саморозвитку. Узагальненню уявлень про рівень сформованості компетентності саморозвитку слугує й укладання портфоліо, участь у клубній діяльності, проектній роботі.

Розробка дослідження слугує концептуалізації індивідуальної позиції студента, формування у нього вміння виділяти головне й другорядне, відшукувати ідеї, що відповідають його розумінню наукової думки, створювати таксономію аргументів, розробляти наочне підтвердження.

Утворити певний ресурс інформації щодо власного просування у формуванні компетентності саморозвитку допомагає такий напрям роботи в академічній групі, як активізація вмінь самооцінки та самоконтролю. Основними видами завдань, котрі максимально впливають на операціоналізацію рефлексії, створення позитивного ставлення до критики з боку оточення, забезпечення зворотного зв'язку, є такі як-от: концептуальне самоосмислення, взаємодовірлива оцінка, взаємна критика, розробка анкет відповідно до запропонованого варіанту, підбір методів самооцінки та їх комплектація, підбір тестових методик для діагностики викладачів-науковців та економістів-практиків.

Концептуальне самоосмислення передбачає аналіз студентом прожитого шляху, набутих результатів, значних успіхів та висунення ним гіпотез щодо подальшого саморозвитку в усіх сферах його життя. У зв'язку з цим, концептуальне самоосмислення структурується відповідно до таких блоків-запитань: Чого я домігся в житті? Які мої риси є найважливішими в активізації компетентності саморозвитку? Що таке найвища досконалість? Які фактори слугують моєму духовному підйому? Що я повинен змінити в організації мого навчання з метою досягнення професійної та особистісної успішності? Чи можу я продукувати моделі саморозвитку й самозростання? Чи здатний я генерувати маршрути із саморозвитку для інших?

Взаємодовірлива оцінка сприяє виявленню принциповості в аналізі результатів свого товариша поряд з дипломатичністю, толерантністю, чуйністю. Вона передбачає висунення значущих характеристик щодо роботи товариша із саморозвитку в провідних сферах його функціонування (навчання, позанавчальній роботі, професійній діяльності, спілкуванні з однолітками, викладачами, батьками тощо). Цей вид реалізується за допомогою листа-поради, котрий заповнює товариш по групі, курсу, факультету. Лист-порада містить незакінчені речення, доповнення на які розкривають напрями поглибленого

аналізу студента стосовно сформованості у нього ресурсного, функціонального та мотиваційного компонентів компетентності саморозвитку.

Взаємна критика, на відміну від взаємодовірливої оцінки, має на меті висловлення власних зауважень щодо недоліків близького товариша в аспекті його саморозвитку. Цей вид позааудиторної роботи рефлексивного характеру розгортається засобом написання короткого огляду й оцінки доробку студентів із саморозвитку за останній час. Студенти мають виявити ті сфери, які їх товариш повинен посилено розвивати, запропонувати засоби розв'язання проблем, які виникли на шляху до вдосконалення свого професіоналізму.

Розробка анкет дозволяє підготувати студентів до здійснення ефективної оцінки досягнень саморозвитку своїх колег, друзів, членів сім'ї, сформувані у них елементи критичного мислення, зорієнтувати їх на необхідність систематичного осмислення свого доробку. В структурі анкети мають бути відбиті такі складові, котрі віддзеркалюють розуміння особистістю сутності саморозвитку та пов'язаних з ним феноменів, ставлення до розвитку своїх здібностей, осмислення ролі саморозвитку в забезпеченні життєвого успіху, ролі видатних підприємців у підвищенні якості самовдосконалення молодого покоління, дидактичної потужності навчально-виховного процесу в розвитку студентів, змін, котрі повинні мати місце у вищих навчальних закладах з метою оптимізації підготовки майбутніх фахівців до саморозвитку.

Студенти можуть самостійно підібрати методи самооцінки та укомплектувати їх. Наприклад, вони мають провести самотестування за тисю чи іншою методикою для оцінювання спрямованості особистості (за М. Кучер, В. Смейкал), потреби в досягненнях (за Ю. Орловим), спрямованості на накопичення знань (за Є. Ільїним, Н. Курдюковою), мотивів навчальної діяльності (за А. Реаном, В. Якушніним), мотивації навчання у виші (за Т. Ільїною), виявлення пізнавальних інтересів відповідно до професійної орієнтації (за А. Голомшток) тощо.

Впровадження таких засобів активізації рефлексивних процесів особистості, як концептуальне самоосмислення, взаємодовірлива оцінка, взаємна критика, розробка анкет, підбір та комплектація методів самооцінки та діагностики викладачів-науковців і економістів-практиків, дозволяє забезпечити повноцінне виявлення самостійності аналізу феномена «компетентність саморозвитку», активізувати самоконтроль за процесами накопичення знань та вмінь ресурсного, функціонального й мотиваційного компонентів цієї компетентності.

Є важливим мотивувати майбутніх фахівців до розробки власної тематики творів та схематизації й деталізації їхніх планів задля колективного виконання, наприклад, у таких напрямках, як-от: «Розбудова державності через підвищення професіоналізму молодих економістів», «Пріоритетні духовні категорії саморозвитку в економічній сфері», «Позитив повноти людської екзистенції: синергетичний підхід», «Довіра як цінність і принцип життєтворчості підприємця» (Як домогтися довіри клієнтів? Як залишатися конкурентоспроможним підприємством протягом десятиліть? Як відвернути проблемно-кризові ситуації?).

Розробка тематики та планів творів сприяє активізації пошуку студентами власних рішень щодо виявлення та формулювання основних аспектів про-

блемного поля економічної діяльності, бачення перспектив розвитку теми у форматі твору, деталізації його структури та змістовного наповнення власними думками. Таке рішення актуалізує критичність мислення, спрямовує на гармонізацію думок, вражень, почуттів та форми їх представлення в тексті.

Самоствердження професійної та особистісної самості посилюється в колективно-творчій діяльності, котра спрямована на організацію таких заходів, як тематичні мікроконференції, зустрічі з відомими підприємцями, бесіди з проблем вивчення шляхів самореалізації відомих економістів, державних діячів.

Проведення тематичних конференцій є одним з найскладніших видів позааудиторної навчально-виховної роботи студентів, оскільки вимагає сформованості вмінь наукового пошуку, навичок програмування діяльності конференції, мобільного розподілення уваги, швидкої реакції на запитання, динамічного розв'язання проблем організаційного характеру, оцінки й узагальнення результатів власної роботи в конференції.

Наведемо приклади тем для організації конференцій в окресленому форматі: «Оптимізація професійної творчості майбутнього економіста як передумова його ефективного саморозвитку», «Проблематика саморозвитку особистості: вітчизняний та зарубіжний контекст», «Особистість, яка саморозвивається: свобода, покликання, перетворення».

Впровадження такого виду позааудиторної діяльності студентів, як зустрічі з відомими підприємцями, також сприяє посиленому виявленню інтелектуально-креативно-організаторських умінь. Метою проведення зустрічей є ознайомлення майбутніх фахівців з реальними можливостями саморозвитку в економічно-професійній сфері, аналіз досягнень конкретних людей – наших сучасників, накреслення перспектив саморуку як спеціаліста з чіткою ієрархією загальнолюдських цінностей, широким діапазоном знань, умінь, багатим досвідом, системою загальних та конкретних цілей. Студенти самі розробляють програми зустрічей, блоки запитань до гостей-економістів, готують презентації свого факультету, спеціальності, проводять бесіди з проблем вивчення шляхів самореалізації відомих економістів та державних діячів.

Суттєвого значення для посилення саморозвитку студентів на етапі їхньої професійної підготовки має організація проектної діяльності. Саме проектна діяльність дозволяє забезпечити діяльнісний підхід у навчанні та поставити студентів у ситуацію розв'язання проблем. Навчально-методичне забезпечення проектної роботи представлено такими сегментами: програма, систематизація проектів, класифікація портфоліо за певною системою проектів, організація циклу конференцій.

В ході експериментальної роботи нами були запропоновані такі системи проектів:

«Україна та її економічний потенціал» – має на меті актуалізацію креативно-пізнавальної позиції студентів, в якій вони мають виявити творчі сили й знання щодо представлення іншим економічної потужності України.

У межах цього проекту студентам надаються окреслені нижче завдання:
- розробіть буклет, котрий презентує економічному потужності вашого міста: напишіть інформаційний довідник про кожне підприємство, зробіть фотографії, укладіть інформацію так, аби зацікавити гостей міста, підготуйте роз-

повідь про основні історичні епохи розвитку економіки в місті, її ролі в розвитку нашої країни;

- складіть енциклопедію про відомих людей вашого економічного університету (викладачів та випускників): проведіть інтерв'ю з ними стосовно провідних біографічних даних, вкажіть основні наукові праці, опишіть сфери інтересів;

- укладіть збірник наукових доповідей студентів з проблем економічної взаємодії України з іншими країнами світу: організуйте матеріал за певними географічними блоками (наприклад, у контексті співпраці України з державами Європи, Азії, Африки, Північної та Південної Америки), представте детально напрями взаємодії, опишіть перетини інтересів, викладіть перспективи співробітництва).

Друга система проектів – «Компетентність саморозвитку в структурі особистості економіста» – спрямована на аналіз сутності окресленої компетентності та її ролі в становленні студента як економіста, наприклад:

- розробіть методичні рекомендації для майбутніх економістів про структуру компетентності саморозвитку: визначте історичні аспекти дослідження цієї проблеми, проаналізуйте основні наукові праці, створіть систему завдань для формування цієї компетентності;

- укладіть лекцію-презентацію із взаємозв'язку компетентності саморозвитку з іншими компетентностями економіста.

Робота студентських клубів дозволяє сконцентрувати навчальний потенціал дисциплін у формуванні компетентності саморозвитку, оскільки саме в цій діяльності студенти орієнтовані на системне відтворення знань з фахово орієнтованих навчальних дисциплін («Менеджмент», «Маркетинг», «Міжнародна економіка», «Фінансовий аналіз», «Економічний аналіз» тощо), а також філософії, психології, культурології. Клубна діяльність передбачає розробку уставів, програми функціонування, планів окремих засідань, методичних рекомендацій з оптимізації позиції студента в аспекті саморозвитку.

Була запропонована робота таких клубів, як-от: «Саморозвиток майбутнього економіста» та «Креативність і життєвий успіх як сенс існування». Вони мають на меті розширення знань студентів про можливості власного саморозвитку, виявлення творчих можливостей у самореалізації не лише в суспільно-корисній діяльності, а і в сім'ї, в колі друзів, у академічній групі, формування вмінь оптимізувати результати своєї пізнавально-творчої діяльності, виховання цінностей поваги до партнерів по бізнесу, порядності, доброти, щедрості тощо.

Отже, педагогічні засоби, що передбачають «закладення» особистісної платформи саморозвитку студента через активізацію пізнавальних мотивів у позааудиторній діяльності, дозволяють забезпечити оптимальний характер формування компетентності саморозвитку майбутнього економіста.

Перспективи дослідження полягають у розкритті прийомів формування компетентності саморозвитку особистості фахівця в ході його професійної діяльності.

Література

1. Бех І. Д. Цілісність особистості як теоретико-прикладна проблема / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 2008. – № 2 (59). – С. 40-49.

2. Богущ А. М. Духовні цінності в контексті сучасної парадигми виховання / А. М. Богущ // Виховання і культура. — 2001. — № 1. — С. 5-8.

3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики: Колективна монографія / Колектив авторів: Бібік Н. М., Ващенко Л. С., Локшина О. І., Овчарук О. В., Паращенко Л. І., Пометун О. І., Савченко О. Я., Трубочева С. Е. / Під заг. ред. О. В. Овчарук. — К.: «К.І.С.», 2004. — 112 с.

4. Компетентність саморозвитку фахівця: педагогічні засади формування у вищій школі: Монографія / О. О. Біла, Т. Р. Гуменникова, Н. В. Кічук, Я. В. Кічук, М. О. Князін, С. О. Рябушко, Є. А. Улятовська / За ред. Н. В. Кічук. — Ізмаїл: ІДГУ, 2007. — 236 с.

5. Кремень В. Людиноцентризм в освіті: філософія нових підходів / В. Г. Кремень // Педагогіка і психологія професійної освіти. — 2006. — № 1. — С. 7-18.

6. Лабиринты души / Августин Аврелий. Исповедь; Блез Паскаль. Письма к провинциалу. — Симферополь: «Реноме», 1998. — 416 с.

7. Маслоу А. Психология здоровья. Преодоление дефицита и стремление к развитию — два типа мотивации // Психология мотивации и эмоций / Под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, М. В. Фомкиной. — М.: ЧеРо, 2002. — 752 с.

8. Марков В. Н. Системная целостность личности как акмеологическая ценность / В. Н. Марков // Мир психологи. — 2004. — № 1 (37). — С.161-166.

ПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ЕКОНОМІСТА ЯК СКЛАДОВА ЙОГО МУЛЬТИПЛІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

УДК 378.013 (330)

Іванченко Б. А.

В статті подано етапи дослідження щодо поняття „професійна мобільність майбутнього економіста”, її структури та методик діагностування в межах системи інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів.

Ключові слова: мультиплікативна компетентність майбутнього економіста, професіоналізм, професійна мобільність майбутнього економіста.

ПРОФЕСИОНАЛЬНАЯ МОБИЛЬНОСТЬ БУДУЩЕГО ЭКОНОМИСТА КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ЕГО МУЛЬТИПЛИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ

Іванченко Е. А.

В статье представлены этапы исследования понятия „профессиональная мобильность будущего экономиста”, ее структуры и методик диагностирования в рамках системы интегративной профессиональной подготовки будущего экономиста.

Ключевые слова: мультипликативная компетентность будущего экономиста, профессионализм, профессиональная мобильность будущего экономиста.